

Nyelvi attitűdök és nyelvcsere
– Összehasonlító elemzések hat kétnyelvű magyarországi kisebbségi közösségben –
Borbély Anna

A nyelvi attitűd egy-egy nyelvvel, illetve nyelvjárással szemben kialakult értékelő jellegű vélemény (Pap 1979). A nyelvi attitűd a viselkedéssel szorosan összefügg. Egyesek szerint nagymértékben meghatározza a viselkedést (Lambert 1967). Mások (pl. Brudner és Douglas 1979) úgy vélekednek, hogy maga a nyelvi attitűd is viselkedésből fakadó tényező. A nyelvi attitűdöket a társadalmi, politikai, illetve nyelvpolitikai változások egyaránt alakítják (Woolard és Gahng 1990). A nyelvcsere gyakori kiváltó oka lehet, ha a beszélők saját nyelvéhez fűződő érzelmi, intellektuális és funkcionális kötődése meggyengül (Adegbija 2001: 287). Előadásomban ezt a problémát a kétnyelvű beszélőkben kialakult nyelvi kötődések változása felől közelítem meg hat magyarországi kisebbségi közösségben azonos módon gyűjtött adatok segítségével. A beszélők saját nyelvükhöz fűződő érzelmi, intellektuális és funkcionális kötődésének meggyengüléséhez történelmi, társadalmi, politikai és ideológiai okok mellett nyelvi okok is hozzájárulnak. Ezek közül a két leglényegesebb az, hogy a beszélők a területi nyelvváltozatokhoz negatívan viszonyulnak, illetve, hogy a két területi nyelveket eltérően ítélik meg. Ennek ismeretében fogalmazható meg az előadás két hipotézise: (1) A területi változatok negatív megítélése a nyelvcserét segíti elő. (2) A saját nyelv alacsony presztízse szintén a nyelvcserét erősíti. A magyarországi beás, német, romani, román, szerb és szlovák közösségben gyűjtött adatokat összehasonlítva elemzem. *Előadásomban szeretném bemutatni, hogy – a nyelvcsere folyamatában más és más fázisban lévő vizsgált közösségekben – a nyelvi attitűdök hogyan térnek el egymástól a nyelvcsere fejlődésével összefüggésben. Szeretnék továbbá következtetéseket levonni arról, hogy a nyelvcsere folyamatában a nyelvi attitűdök a vizsgált csoportokban hasonlóan változnak-e, vagyis csoporttól függetlenül (általánosan), vagy pedig inkább az a jellemző, hogy a nyelvi attitűdbeli változások az egyes csoportokra más és más módon (specifikusan) érvényesek.*

Az előadásban szereplő adatokat az NKFP 5/126/2001. számú projektum keretében több kollégával közösen gyűjtöttük (vö. pl. Bartha 2004, 2006; Borbély 2006; Erb 2006). *A nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című projektumban az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszékének, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztályának kutatói alapkatatásokat kívántunk megvalósítani. Összesen 420 adatközlőt vontunk be a vizsgálatba, akiket az életkor, a nem és az iskolázottság szerint választottunk ki. A kutatás legfontosabb jellemzője, hogy ugyanazzal a kérdőívvel, hat magyarországi őshonos kisebbségi közösség nyelvi helyzetét vizsgálja.

Hivatkozások

- Adegbija, E. 2001. Saving Threatened Languages in Africa: A Case Study of Oko. In: Fishman, Joshua A. Can threatened languages be saved? Multilingual Matters LTD, Clevedon – Buffalo – Toronto – Sydney, 284–308.
- Bartha Csilla 2003. A nyelvi másság dimenziói: a kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei – egy országos szociolingvisztikai-kétnyelvűségi vizsgálatról. In: Hajdú Mihály – Keszler Borbála szerk. Köszöntő Kiss Jenő 60. születésnapjára. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 304–311.
- Bartha Csilla 2006. Nyelv, identitás és kisebbségek. A nemzeti/etnikai identitás fogalmának értelmezései a szociolingvisztikában és egy országos kutatás tükrében. In: Érték és Valóság. (Egység a különbözőségben – az Európai Unió és a nemzeti kisebbségek, Budapest, 2005. október 11.) A Fridrich Ebert Alapítvány budapesti képviseletének időszakos kiadványa. Hetedik füzet/2006. Fridrich Ebert Stiftung. 57–84.
- Borbély Anna 2006. Nyelvválasztási szokások a 21. század elején hat magyarországi kisebbségi közösségben. In: Érték és Valóság. 85–101.
- Brudner, L. A. és Douglas, R. W. (1979). Language attitudes, behavior and intervening variables. In: W. F. Mackey and J. Ornstein (Eds.), Psycholinguistic studies in Language contact. Methods and Cases. Mouton Publishers, The Hague-Paris-New York, 51–68.
- Erb, Maria 2006. „[...]wail’s lem es so procht hot [...] [...] mert így hozta az élet[...]” – A nyelvcsere és a nyelvmegtartás dimenziói a magyarországi németeknél a tarjáni németek példáján. In: Érték és Valóság. 103–136.
- Lambert, W. E. (1967). A social psychology of bilingualism. In: Journal of Social Issues 23, 91–109.
- Pap, L. (1979). Language attitudes and minority status. In: W. F. Mackey and J. Ornstein (Eds.), Sociolinguistic studies in Language contact. Methods and Cases. Mouton Publishers, The Hague-Paris-New York, 197–207.
- Woolard, K. A. and Gahng, T. J. (1990). Changing Language policies and attitudes in Catalonia. In: Language in Society, 19, 311–330.